

עיתונות המחתרת בגטו ורשה על רצח יהודי ורשה בטרבלינקה

רוצחים את יהודי ורשה בטרבלינקה¹

בשבועות הראשונים של אקציית הגירוש בוורשה, היתה העיר מלאת דרישות שלום מיהודי ורשה המגורשים. דרישות השלום היו אמורות להגיע מביאליסטוק, מבריסק, מקוסוב (Kosów), ממלקיניה (Małkinia), מפינסק ומסמולנק (Smolensk).

היו אלה דברי שקר! כל הרכבות של יהודי ורשה הלכו לטרבלינקה, מקום בו הושמדו יהודי ורשה בצורה מזעזעת.

המכתבים ודרישות השלום באו מאנשים שהצליחו להימלט מהקרן, או מהמחנה עצמו.² ייתכן גם שהמשלוחים הראשונים, בהתחלת האקציה, נשלחו מקצת מיהודי ורשה בכוונה תחילה לבריסק או לפינסק, כדי שדרישות השלום שלהם ירמו, יטעו וייצרו אשליות שואו בקרב היישוב היהודי בוורשה.³

מה היה גורלם האמיתי של המגורשים? על זאת אנו שומעים מסיפורי הפולנים ומפי אותם יהודים שעלה בידם להימלט מהקרן או ממחנה טרבלינקה.

טרבלינקה היא התחנה הראשונה במסילת הברזל מאלקיניה-שיידלצה (Malkinia-Siedlce). מחנה טרבלינקה משתרע על פני שטח של 1-2 קמ"ר. הוא מוקף גדר משולשת של תיל דוקרני. הגדר הפנימית והגדר החיצונית, גובהן 1.5 מטרים, לעומתן הגדר שביניהן, גובהה שלושה מטרים. גדר זו סבוכה מאוד ומכוסה בשיחים. שלוחת רכבת מגיעה אל מעבר לגדר הראשונה, החיצונית.

[---] נסללה רמפה מצופה באספלט, לידה – מחסנים גדולים, באורך כמה מאות מטר. לאחר הורדה מהירה של האנשים – החיים והמתים – מוליכים את אלה שנותרו בחיים למחנה. את המטען חייבים להשאיר ליד הקרונות.

¹ רשימה זו, שהתפרסמה בעיתון הבונד, היא התיאור המדויק והמלא הראשון על שהתרחש בטרבלינקה. במחנה, שלא היה ידוע בשמו המדויק בגטו (נקרא לעתים טרבלינקי, טרמבלינקה או טרבלינקה), החלו בהשמדת יהודי גטו ורשה ב-23 ביולי 1942. בראשית ימי האקציה הגדולה בגטו שלח הוועד המרכזי של הבונד את אחד מחבריו, זלמן פרידריך, לעקוב אחרי הרכבות היוצאות מהגטו ולברר מה עולה בגורל המגורשים. פרידריך הצליח להביא את המידע המפורט על תהליך ההשמדה בטרבלינקה שהתפרסם בעיתון הבונד. ראו: בלטמן, למען חירותנו וחירותכם, עמ' 169; ארד, מבצע ריינהארד, עמ' 111-118.

² לוורשה הגיעו מכתבים מאת אנשים שגורשו ובהם פרטים על מקומות עבודה, לכאורה, שאליהם הגיעו. ככל הנראה היו אלה מכתבים שיהודים הוכרחו לכתוב לקרוביהם בגטו, לאחר שהורדו מהקרונות שהביאום לטרבלינקה. ראו: רינגלבלום, יומן ורשימות, עמ' 420, 443; לוין, פנקסו של המורה מיהודיה, עמ' 94, 105.

³ כנראה שהמידע הזה אינו מדויק. ראו: גוטמן, יהודי ורשה, עמ' 239-240.

בתוך המחנה, הוקמו שני צריפים ארוכים, באורך של כמה עשרות מטרים. מימין נמצא צריף הגברים, משמאל, צריף הנשים. בנוסף לאנשי משמר הליווי האוקראינים או הלטבים, עוזרת גם קבוצה של 60 יהודים, אשר אינם נמנים על המגורשים. אלה צעירים מסטוצ'ק (Stoczek) שלייד וונגרוב, שהובאו ככוח עזר לסגל המחנה. הם מצוידים במקלות, הודפים, דוחפים ומכים.

אם איש הס"ס מסתפק במכה אחת, מכים הם פעמים אחדות. הם נראים טוב, אוכלים טוב. נוסף לכך הם זוללים את המזון שנלקח מהמגורשים.

כבר עם הירידה מהקרונות נשמעות יריות. יורים במפגרים, או סתם, ללא סיבה. את הנפטרים שהורידו מהקרונות, או שנרצחו זה עתה, קוברים בו במקום, בין הגדר הראשונה והשנייה. זוגות אנשים שהגיעו במשלוח הקודם, לוקחים את גוויות הנפטרים, בידיים וברגליים וזורקים אותן לקבר שהוכן מבעוד מועד. הקברנים היהודים, שהתנדבו לעבודה זו, אינם חוזרים יותר למחנה. עם גמר עבודתם, רוצחים אותם במקום ביריות. אחד הקברנים הללו נמלט, הוא היה אמור לחזור לרמפה, כדי להביא גוויות נוספות, אך במקום זה, זחל מתחת לגדרות והתחבא בין השיחים הסמוכים. הוא פגש באיכר שהסכים להראות לו את הכיוון לעיירה, בתמורה לזוג מגפיים. קברן אחר הסתתר ליד הרמפה, בין חבילות המטען שהמגורשים היו חייבים להשאיר במקום. בלילה הצליח להתחבא מתחת לקרון ובאופן כזה להימלט.

המגורשים היו חייבים להשאיר את מטענם על הרמפה. החבילות משתרעות על פני שטח באורך של מטרים אחדים ובגובה המגיע עד 1.5 מטרים. רוחב שטח המטען, הולך וגדל בהתמדה. סגל המחנה עדיין לא הספיק למיין את החפצים. לסידור החפצים לוקחים פועלים מהמחנה. לאחר סיום העבודה חוזרים הפועלים למחנה. רבים מהם מנסים לברוח. הם מסתתרים בין החפצים ואחרי שהרכבת עוזבת, מנסים לעבור בזחילה מתחת לגדר הראשונה [החיצונית], יחסית זה אינו קשה.

מה קורה במחנה עצמו? הבאים פוגשים כמעט תמיד אנשים מהמשלוח הקודם. אלה יושבים על הארץ או בתוך הצריפים. נשמעות צעקות אימים, זעקות, קריאות לעזרה. תמיד יורים. על גגות שני הצריפים יושבים אוקראינים חמושים במקלעים ויורים ללא הפסק, כדי להטיל פחד באלה מבין היהודים המתקרבים לגדר התיל. במשך כל הזמן נשמע דחפור רב עצמה, החופר באדמה. דחפור זה נמצא מצד שמאל, בפינה האחורית של המחנה, בקרבת צריף המכונה "המרחץ". אין אוקראינים רבים בתוך המחנה. כל סגל המחנה, יחד עם אנשי הס"ס מונה כ- 100 איש.

מכל קבוצה המגיעה בוחרים מתנדבים, האמורים להביא מים. אך אף אחד מהם לא חוזר למחנה. לאחר שהם עוזבים, נשמעת אש מקלעים צפופה. לאחר מכן יוצאת קבוצת מתנדבים שנייה – לקבור את המתים.

את הנשים והילדים שהגיעו זה עתה מסדרים בקבוצות של 200 נפש ומולכים למרחץ. מפשיטים אותם מבגדיהם, הבגדים נשארים ואתם מכניסים לתוך הצריף הקטן, המכונה "המרחץ". הוא נמצא ליד הדחפור. מ"המרחץ" אף אחד אינו חוזר, נכנסות לתוכו ללא הפסק קבוצות חדשות. מעשיית "המרחץ" אינה אלא בית מטבחיים. רצפת [הצריף] שוקעת יחד עם האנשים, הנופלים לתוך מכונה. לדעת אחדים מהנמלטים רוצחים את האנשים בצריף בגז. לדעת אחרים, הורגים אותם בזרם חשמלי. הדחפור חופר ללא הפסק.⁴

ממגדל קטן שמעל "המרחץ", נשמעות יריות ללא הפסק. אומרים שבמטחי ירי אלה רוצחים את המוסיפים לעמוד על רגליהם אחר ההרעלה בגז. "המרחץ" קולט כל 15 דקות 200 איש. הוא מסוגל אם כן להשמיד עד 20,000 איש ביממה. כך ניתן להסביר כיצד נכנסים ללא הפסק אנשים למחנה שאין חוזרים ממנו, פרט לאותם כמה מאות שהצליחו להימלט במשך כל אותה התקופה.

במשך זמן מסוים הגיעו מדי יום שתי רכבות מוורשה, שבכל אחת מהן הובאו 12,000 איש. כאשר היתה מגיעה רק רכבת אחת מוורשה, היתה רכבת נוספת מביאה אנשים מערים אחרות. בסביבות 20 באוגוסט הגיעו למחנה ארבע רכבות: מוורשה, מקייילצה, מסקרז'יסקו ורכבת אחת מפולסיה. בימים מסוימים הגיעו גם משלוחים מגרמניה ומצ'כיה. ביום היו משמידים את הנשים והילדים ובלילה את הגברים.

בין הנמלטים היו אנשים שישבו במחנה שבעה ימים. הם היו מצטרפים שוב ושוב למשלוחים החדשים. אישה אחת, שלבשה מכנסיים, הסתתרה תשעה ימים בתוך קבוצת גברים.

הבריחה מהמחנה קשה ומסוכנת, אך יש אנשים המנסים לעשות זאת, מבלי לשים לב לתאורה החזקה של המחנה בלילות. צרורות ירי מקלעים באים בתגובה לכל תנועה קלה. אחד הנמלטים היה מוכן להיכנס כבר לתוך "המרחץ". הוא היה עירום, ללא בגדים.

הוא מרח עצמו בבוץ והודות לכך עלה בידו לעבור את חוטי התיל, מבלי שישגו בו.

איש אחד סיפר על אודות יהודי שהתנפל על אוקראיני והצליח להוציא מידיו את הרובה. הוא החזיר את הרובה לאוקראיני וזה הוציא אותו בתמורה מן המחנה. הוא החביא את היהודי בקרון וכך הוציא אותו החוצה. בין המגורשים מסתובבים היהודים מסטוצ'ק, חברי כוח העזר תובעים כסף ודברי ערך. האוקראינים מסתובבים עם כיסים מלאים זהב, יהלומים, שעונים. אנשים רבים מסרבים למסור לרוצחים את רכושם. הם קורעים את שטרי הכסף, קוברים את הכסף ואת חפצי הערך. יש במחנה מסחר ער במשקה שמייצרים אותו משתן אדם ממותק בסכרין. גלולת סכרין עולה 100 זלוטי. למה אין בריחה המונית מהמחנה?

⁴ לגטו הגיעו ידיעות שונות ומבולבלות על האמצעים בהם משתמשים הגרמנים לרצוח את היהודים בטרבלינקה. בין השאר דיברו על מכת חשמל, קיטור והרעלה בגז: רינגלבלום, *יומן ורשימות*, עמ' 416.

יש שמועות במחנה שהמקום מוקף במשמרות חזקים ושחוטי התיל מחושמלים. האנשים שבורים בעקבות מה שעבר עליהם באומשלגפלאץ, בעת המסע למחנה וכעת במחנה עצמו. הדיכאון הכללי משפיע אפילו על בעלי כוח הסבל הרב ביותר. נמצא איש שהיה לו סכין וביקש לעשות בו "שימוש כלשהו", אך הסובבים אותו מנעו זאת ממנו. את הצעירים, החזקים, הפעילים יותר, הפרידו כבר בבואם. הם היו אלה שהתנדבו על-פי-רוב להבאת המים או לקבורת המתים. אף אחד מהם לא חזר למחנה, הם נורו כולם. כאשר הרוח נושבת לכיוון מלקיניה, עולה בתחנת הרכבת המקומית ריח מתים, המגיע מטרבליניקה.

אוכלוסיית העיירות שבסביבה יודעת היטב מה עלה בגורל היהודים בטרבליניקה. על כן גם הם התנגדו להעמיסם לקרונות. רבים מהם נרצחו במקום, מי שיכול היה הסתתר או נמלט. כך היה בוונגרוב ובעיירות נוספות.

מחנות כאלה יש שלושה: אחד ליד מינסק⁵ בשטחי המזרח, אחד בבלז'ץ באזור לובלין והשלישי והגדול שבהם – טרבליניקה ליד מלקיניה. איש הס"ס נושא נאום בפני כל משלוח המגיע למקום. הוא מבטיח שכולם יסעו לעבודה בסמולנסק, בקייב.

בליל ה- 29-30 באוגוסט בשעת הפצצת ורשה, לראשונה, היתה בטרבליניקה האפלה. איש הס"ס נשא נאום ליהודים ואמר כי בין רוזוולט לממשלת גרמניה נחתם הסכם בדבר שילוח יהודי אירופה למדגסקר. המשלוח הראשון יצא כבר מחר מטרבליניקה. הידיעה עוררה שמחה רבה בקרב היהודים. מיד עם מתן אות ההרגעה, חזרה מכונת ההשמדה לעבודתה "הרגילה".

אפילו על אדמת טרבליניקה, מתאמצים הנאצים עד לרגע האחרון לרמות את היהודים. וזאת לא רק בנאומים. אפילו השלטים ו"אורח החיים" בטרבליניקה צריכים ליצור את "הרושם" כי טרבליניקה היא תחנה במסע לעבודה ועל כל פנים מסע להמשך חיים... לאנשי הס"ס היה חשש ממרד, מכאן התפקיד הגדול שהם מייחסים להונאת היהודים בשעת האקציות.

⁵ ליד מינסק לא פעל מחנה השמדה. הרצח ההמוני הראשון של יהודי מינסק, בנובמבר 1941 בוצע בבורות בסמוך לעיר. אקציית הרצח השנייה התרחשה במרס 1942. אז העבירו את היהודים לעיירה קוידנוב (Koydanov) ורצחום שם. גם ביולי 1942 רצחו הגרמנים אלפי יהודים במינסק בסמוך לעיר. ראו: דן זייץ, *גיטו מינסק ותולדותיו לאור התייעוד החדש*, אוניברסיטת בר אילן, רמת גן תש"ס, עמ' 50-51, 62-63, 68. בכל זאת לידיעה המתפרסמת כאן היה בסיס כלשהו: בספטמבר 1941 נערכו בסמוך למינסק ולמוגילב (Mogilev) ניסויים ברצח על ידי גז, עליהם פיקח מפקד איינזצגרופה B ארתור נאבה (Nebe). כנראה שמידע חלקי על כך הגיע לגטו והוא העומד מאחורי הידיעה הזו. ראו: Christian Gerlach, "Failure of Plans for an SS Extermination Camp in Mogilev, Belorussia," *Holocaust and Genocide Studies*, 11-1 (1997), pp. 64-65.

כבר בימים הראשונים של האקציה נשמעו בחברה היהודית קולות שהזהירו את היישוב, מה פירושה של האקציה?
היום חייב כל יהודי לדעת, מה עלה בגורלם של המגורשים! אותו הגורל מצפה לנותרים בוורשה.
המוצא אפוא – לא לאפשר חטיפות! להסתתר! לא לאפשר שום רישומים, סלקציות, חלוקת מספרים - - -
יהודים! עזרו זה לזה! דאגו לילדים! עזרו ל"בלתי-ליגלים" להחרים את המשטרה היהודית! אל תאמינו להם! השמרו מפניהם! התנגדו להם!
כולנו חיילים בחזית האימה!
עלינו להחזיק מעמד, כדי שנוכל לנקום את נקמת אחינו ואחיותינו המעונים, ילדים והורים, שנפלו מידי רוצחים בשדה הקרב לחירות ואנושיות!

(אויף דער וואך*, 20 בספטמבר 1942)

*עיתון של תנועת הבונד ושל הצוקונפט (תנועת הנוער של הבונד)

מקור: דניאל בלטמן (עורך), גטו ורשה - סיפור עיתונאי, יד ושם, ירושלים 2002, עמ' 425-420.